

بسمه تعالی

امام خمینی و ملیت دینی مبنای تجدد ایرانی و توسعه آن

دکتر محمدعلی فتح‌اللهی

عضو هیأت علمی گروه اندیشه سیاسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

چکیده

شروع دوره جدید از حیات سیاسی این سرزمین را با تحکیم پایه های وحدت ملی و تکوین هویت جدید ایرانی در پانصد سال گذشته شاهد هستیم این تحول مهم که با گرویدن عمومی مردم به تشیع و اعلام رسمیت آن مذهب صورت گرفت مقطع جدید را در تشخص ملی مردم این سرزمین نسبت به همسایگان پدید آورد و صورتبندی سیاسی این واقعه نیز با تشکیل اولین حکومت ملی و قانونی توسط سلسله صفوی محقق شد. تشکیل حکومت بر مبنای مذهب و تعریف مشروعیت شرعی و قانونی آن اولین پدیده ای بود که شروع دوران جدیدی از حیات سیاسی این مردم را نوید می داد. عناصر اصلی این حاکمیت ملی را در دو حقیقت مهم می توان جستجو کرد. اول قیام اهل خانقانه و معنویت برای تصدی قدرت سیاسی و دوم درک جدید از حکومت به عنوان فلسفه شریعت و قانون الهی.

این دو عنصر اصلی که ملیت ایرانی را شکل داده و مشروعیت حاکمیت ملی را در ایران تعریف کرد با مفهوم دینی کلمه "ملت به معنی شریعت" هم مطابقت دارد. این مفهوم ملت، از آنجا که مربوط به بعد اجتماعی شریعت می شود لذا در یک فرایند رشد و توسعه اجتماعی قرار گرفته و قابل تبیین می باشد. به هر میزان که حاکمیت دین و شریعت الهی، تحقق عمیقتری پیدا کند ملیت نیز قوام و استحکام بیشتری پیدا کرده و تعیین کننده تر خواهد بود. این مهم در اقتدار رو به تزاید فقهاء شیعه در طول تاریخ پانصد ساله گذشته که خود منعکس کننده اقتدار ملی و اهل شریعت بود جلوه گر است. به عبارت دیگر تدین بیشتر مردم و تشریح و قانونمندی آنها عامل اصلی اقتدار مرکز فقاهاست شده و در نهایت به افزایش اقتدار ملی رشد ملیت ایرانی می انجامید.

همه مفاهیمی چون مشارکت عمومی و آزادیهای سیاسی، عقلانیت و اجتماعی شدن در تداوم این مفهوم از ملیت دینی برای مردم ایران حاصل شده و زندگی سیاسی آنها را جهت داده است. نهضت آزادیخواهانه مشروطیت، مبارزات ضد استعماری مردم و همه حرکت‌های عدالت طلبانه را در طول این دوران پانصد ساله بر این مبنا قابل توجیه است و تحقق توسعه یافتگی سیاسی از طریق رشد ملیت دینی ایرانی قابل ارزیابی است.

علیهذا تجدد دینی ایرانی و روند توسعه یافتگی آن را در قالب چهار مفهوم "معرفت، عدالت، عبودیت و محبت" که ویژگیهای جامعه دینی ما را شکل می دهند می توان مورد تحلیل قرار داد. که این چهار مفهوم ابعاد توسعه جامعه ایرانی را در مسیر اهداف انقلاب اسلامی، دیدگاههای امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری نمایان می سازد.